

8 Πανελλήνιο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση & Πολιτισμός
στον 21ο αιώνα

13-14 Μαΐου
2023

**Η διδασκαλία της Ιταλικής Γλώσσας στην ελληνική δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και του “σήμερα”: οι Απαρχές**

Αθανασία Δρακούλη, drakoulia@gmail.com

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Εισαγωγή: Το φαινόμενο του γλωσσισμού

Στην εποχή μας, στο πλαίσιο των εθνικών συνόρων των μεμονωμένων κρατών, όσο και σε πιο ευρείς κοινωνικοπολιτικούς σχηματισμούς καταγράφεται με ιδιαίτερη έντονη το φαινόμενο του γλωσσισμού [linguicism]. Πρόκειται για ένα σύνολο ιδεολογιών, δομών και πρακτικών που επιστρατεύονται στον βωμό της νομιμοποίησης, της αναπαραγωγής και της διατήρησης της ασύμμετρης κατανομής της κοινωνικής ισχύος και των πλουτοπαραγωγικών πηγών ανάμεσα σε ομάδες που ορίζονται με βάση τη γλώσσα.

Το φαινόμενο του γλωσσισμού εμφανίζεται σε διάφορες ιστορικές περιόδους, ως μια μορφή εξουσίας που εκδηλώνεται διαμέσου της “διαχείρισης” των γλωσσών, πάντα, όμως, με κάποια κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Κυριαρχούν, δηλαδή, αποκλειστικά γλώσσες που περιβάλλονται από αίγλη, παρεχόμενη κυρίως από τα οικονομικά, πολιτικά και (στις μέρες μας) και τεχνολογικά μέσα που κατέχουν οι κοινωνικές ομάδες που τις ομιλούν.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Ο γλωσσισμός οδηγεί σταδιακά όχι μόνο στην επιβολή των γλωσσών των ισχυρότερων κοινωνικών ομάδων, αλλά και στην επιβολή της συγκεκριμένης ιδεολογίας της οποίας είναι φορείς. Ο ρόλος του είναι καταλυτικός για τη διατήρηση, τη διάδοση και, κατά συνέπεια, και τη διδασκαλία των γλωσσών ή, αντιθέτως, για τη συρρίκνωση και την “εξαφάνισή” τους.

Το φαινόμενο καταγράφεται με τη μορφή επικράτησης και διάδοσης κάποιων μόνο γλωσσών (των λεγόμενων “ισχυρών”) που παρεμπιπτόντως αποτελούν τις γλώσσες των πολύ κραταιών και πλούσιων χωρών έναντι των υπολοίπων (“ασθενείς” γλώσσες).

Στα πλαίσια της θεωρίας του γλωσσισμού η “ισχύς” ή η “ασθένεια” μιας γλώσσας προσδιορίζονται από οικονομικούς ή πολιτισμικούς όρους ή ακόμα και από πολιτικούς ή/και στρατιωτικούς παράγοντες και όχι από τις δυνατότητες και τη δυναμική της κάθε γλώσσας: όποιος κατέχει τα μέσα και τη δύναμη, επιβάλλει, είτε άμεσα είτε έμμεσα, μία γλωσσική μορφή και μία ιδεολογία για τη γλώσσα και τις λειτουργίες της.

Οι δείκτες “ισχύος” που κατατάσσουν τις γλωσσικές μορφές στις “ισχυρές” (“ανώτερες” ή “μεγάλες”) ή στις “ασθενείς” (“κατώτερες” ή “μικρές”) επηρεάζονται από κριτήρια που μπορεί να αφορούν:

8° ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21° αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

α) την αριθμητική ή πληθυσμιακή υπεροχή στο πλαίσιο μιας γλωσσικής ή πολιτικής ενότητας ή τον αριθμό διαφορετικών πληθυσμών ανά τον κόσμο (ποσοτικά κριτήρια),

β) τη σύνδεσή τους με οικονομικά και πολιτικά ισχυρές ή ανίσχυρες κοινωνικές ομάδες (ποιοτικά κριτήρια),

γ) τους τομείς και τις περιστάσεις χρήσης που καλύπτει κάθε γλωσσική μορφή σε εθνικό ή υπερεθνικό τοπίο (λειτουργικά κριτήρια),

δ) τις διάφορες γλωσσικές επιλογές στις οποίες αποφασίζει να προβεί κάθε ομιλητής ή τις στάσεις των ομιλητών απέναντι στη δική τους ή στις άλλες γλωσσικές μορφές (υποκειμενικά κριτήρια).

Στο φαινόμενο του γλωσσισμού εντάσσονται και αποφάσεις που αφορούν τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών και την ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα μίας χώρας.

2. Το “σήμερα” της διδασκαλίας της Ιταλικής γλώσσας στην Ελλάδα και στον κόσμο

Στις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα που διανύουμε η Ιταλική, ως μία σύγχρονη ευρωπαϊκή γλώσσα με ιδιαίτερο πολιτιστικό κύρος, αποτελεί μία από τις πιο διδασκόμενες γλώσσες ανά την υφήλιο, ως δεύτερη ή ως ξένη γλώσσα: από το 2014 καταλαμβάνει την 4η θέση διεθνώς, με σταθερά αυξανόμενη τάση σε πολλές χώρες ανά την υφήλιο.

Η Ιταλική, όντως, ως διαχρονική έκφραση της ψυχοσύνθεσης, της νοοτροπίας και της διαδρομής που διέγραψε μέσα στους αιώνες ο λαός της γειτονικής μας χώρας, αποτελεί μία γλώσσα με μεγάλη “αξία” και με ιδιαίτερο πολιτιστικό κύρος και “μέγεθος” η οποία έχει την ικανότητα να προσελκύει ξενόγλωσσους ομιλητές κάθε κατηγορίας, οι οποίοι για κοινωνικο-οικονομικούς και πολιτιστικούς λόγους την επιλέγουν ως αντικείμενο μελέτης και εκμάθησης.

Η διδασκαλία της Ιταλικής Γλώσσας στην ελληνική δημόσια εκπαίδευση του “χθες” και του “σήμερα”: οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης, Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής Εποπτείας και Διδάσκουσα του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και Ερμηνεία στο ΕΑΠ

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Βρίσκεται, επίσης, στις πρώτες θέσεις των προτιμήσεων των Ελλήνων οι οποίοι επιδιώκουν να μαθαίνουν αρκετά καλά, είτε ως δεύτερη είτε ως τρίτη ξένη γλώσσα, όπως αναδεικνύει η Έκθεση για την ξενόγλωσση εκπαίδευση στο δημόσιο σχολείο στην Ελλάδα, συνταχθείσα από την Επιτροπή για την Ξενόγλωσση Εκπαίδευση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, τον Φεβρουάριο του 2017, έκθεση ιδιαίτερης σπουδαιότητας καθώς, λαμβάνει υπόψη της τα στοιχεία σειράς άλλων προγενέστερων σχετικών ερευνών.

Παρόλα αυτά στην Ελλάδα του 2023, η Ιταλική γλώσσα δεν έχει βρει ακόμη τη θέση την οποία της αξίζει στην ελληνική δημόσια εκπαίδευση, όπου η διδασκαλία της –μέσα από θεσμοθετημένες αποφάσεις της Πολιτείας– έχει συρρικνωθεί στο ελάχιστο. Παντελώς ανύπαρκτη στα δημοτικά, καταγράφεται σε έναν εξαιρετικά μικρό αριθμό δημόσιων σχολείων της δεύτερης βαθμίδας εκπαίδευσης (ήτοι 32 από τα 3.455 γυμνάσια και λύκεια της χώρας) και σε κάποια ανώτερα και ανώτατα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (στις Σχολές της Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, όπου

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός

στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

καταρτίζονται οι μελλοντικοί πτυχιούχοι-διδάσκοντες της γλώσσας στη χώρα μας, στις Ανώτερες Σχολές Τουριστικής Εκπαίδευσης Κρήτης και Ρόδου και σε ελάχιστες Σχολές και Διδασκαλεία των υπόλοιπων ελληνικών κρατικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων).

Αντιθέτως, η διδασκαλία της Αγγλικής ως υποχρεωτικής Α' ξένης γλώσσας, διεξάγεται από την 1η του Δημοτικού και για όλες τις τάξεις του Γυμνασίου (ΦΕΚ 2419/τχ. Β'/05-08-2016) (πιλοτικά βρίσκεται και στο υποχρεωτικό πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου: παρ. 9 του άρθρου 3 του ν. 1566/1985, Α' 167) και της Γαλλικής είτε, εναλλακτικά, της Γερμανικής, ως υποχρεωτικές κατ' επιλογή γλώσσες από τις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού σχολείου (Υπουργική απόφαση της 22ας Ιουλίου 2015).

Στη διαμόρφωση αυτού του εκπαιδευτικού “τοπίου” στο χώρο της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών στη σημερινή Ελλάδα συμβάλλει, μεταξύ άλλων, όπως καίρια επισημαίνει ο Γεράσιμος Ζώρας (2019: ix), «και η επί σειρά ετών εσφαλμένη διαβάθμιση των γλωσσών, όχι με βάση αξιολογικά κριτήρια που σχετίζονται με το ιστορικό και πολιτισμικό τους φορτίο, αλλά με γνώμονα τη χρηστική τους λειτουργία και τον βαθμό που αυτές ανταποκρίνονται στην ανάπτυξη ενός αμιγώς τεχνολογικού πολιτισμού.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Με άλλα λόγια, η θέση που καταλαμβάνει η καθεμιά στην “αγορά των γλωσσών” εξαρτάται πρωτίστως από καθαρά χρησιμοθηρικά κριτήρια».

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, όντως, σε ολόκληρη την υφήλιο καταγράφεται έντονο το φαινόμενο της προώθησης υπερεθνικών καταναλωτικών προτύπων και αξιών και τη δημιουργία ενός “παγκόσμιου χωριού”. Στο πλαίσιο αυτό της εξάλειψη της ετερογένειας και της αποδυνάμωσης των στοιχείων που διαμορφώνουν τις πολιτισμικές διαφορές των ανά τον κόσμο (εθνικότητα, πολιτισμός, γλώσσα, θρησκεία), οι γλώσσες –έκφραση η καθεμιά του ιδιαίτερου πολιτισμού που την γέννησε- λειτουργούν ως απλοί μετακωδικοποιητές σημείων, αποκομμένες από τις κοινωνικοϊστορικές και πολιτισμικές συνθήκες που τις δημιούργησαν και αξιολογούνται, όχι βάσει της ιστορικής ή της πολιτισμικής τους σημασίας, αλλά βάσει του βαθμού της τεχνολογικοποίησής τους.

3. Οι απαρχές της διδασκαλίας της Ιταλικής στον ελληνικό χώρο

Οι απαρχές της διδασκαλίας της Ιταλικής στην ελληνική εκπαίδευση εντοπίζονται πολύ πίσω στον χρόνο, ήδη κατά τους ζοφερούς καιρούς των πρώτων αιώνων της Τουρκοκρατίας.

Η διερεύνηση της περιόδου εκείνης και η αντιπαραβολική της μελέτη με το “παρόν” της διδασκαλίας της Ιταλικής γλώσσας έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όχι μόνο γιατί πρόκειται για μία περίοδο που δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς, αλλά και για άλλους λόγους που σχετίζονται με το φαινόμενο του γλωσσισμού και οι οποίοι μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

– βρισκόμαστε στην προ-εθνική Ελλάδα, κατά συνέπεια:

Α. δεν μπορεί να γίνει λόγος για ελληνικό κράτος, αλλά για *ελλαδικό χώρο* (ή *ελληνικό κόσμο*) νοούμενο όχι ως μια συγκεκριμένη κρατική οντότητα με σαφώς προσδιορισμένα σύνορα, αλλά ως πολιτισμικό όρο που προσδιορίζει τον Ελληνισμό της οθωμανικής περιόδου και

Η διδασκαλία της Ιταλικής Γλώσσας στην ελληνική δημόσια εκπαίδευση του “χθες” και του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης, Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής Εποπτείας και Διδάσκουσα του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και Ερμηνεία στο ΕΑΠ

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Β. δεν υπήρξε (σε όλη τη διάρκεια της Οθωμανικής Κυριαρχίας και έως την έναρξη της Επανάστασης του '21), στον ελληνικό χώρο, ένα συλλογικό όργανο συντονισμού της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα η μόρφωση των ελληνικών πληθυσμών δεν καθοριζόταν από ένα ενιαίας μορφής, οργάνωσης και λειτουργίας εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο να παρέχει καθολικά ή, έστω, περισσότερο ομοιόμορφα δεδομένα.

– βρισκόμαστε στην προ-εθνική Ιταλία, η οποία απέκτησε την πολιτική της ενότητα μόλις το 1861. Έως τότε ήταν διαιρεμένη σε κρατίδια, τελούσε (κατά το μεγαλύτερο τμήμα της) υπό την κυριαρχία ξένων δυναστών και οι πληθυσμοί της προσπαθούσαν να συγκροτήσουν και να οργανώσουν -με “δειλό” και αργό βηματισμό- την απελευθέρωση και τη συγκρότησή τους σε κράτος ενιαίο και ανεξάρτητο. Κατά συνέπεια η Ιταλική γλώσσα επί μακρόν αποτέλεσε «γλώσσα χωρίς Κράτος» [lingua senza Stato] και χωρίς το κύρος και την αίγλη που χαίρει μία επίσημη/εθνική γλώσσα και χωρίς τη δυνατότητα διάχυσής της μέσω μίας “εκ των άνωθεν” (εκ μέρους της Πολιτείας) μορφωτικής και γλωσσικής πολιτικής προσανατολισμένης προς αυτήν την κατεύθυνση.

8° ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21° αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Επιπλέον, οι επί μακρόν επικυρίαρχοι της Ανατολής Βενετοί, ουδέποτε άσκησαν (τουλάχιστον ρητά και έκδηλα) κάποια γλωσσική πολιτική διάχυσης ή επιβολής της γλώσσας.

Ως απόρροια όλων των παραπάνω η όποια “διάχυση” της Ιταλικής γλώσσας και της διδασκαλίας της στα ελληνόγλωσσα σχολεία της ελληνικής χερσονήσου έως τα χρόνια της ελληνικής επανάστασης και της δημιουργίας του ανεξάρτητου ελληνικού Κράτους οφείλεται, όχι σε επίσημες κυβερνητικές και διοικητικές αποφάσεις, αλλά σε “άλλους” λόγους που σχετίζονται με τη δυναμική της γλώσσας και καθορίζονται από τις “ανάγκες” της βάσης της κοινωνίας, και που θα διερευνηθούν στη συνέχεια.

Ποια είναι, όμως, η Ιταλική της εποχής που διερευνούμε;

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

4. Η “φυσιογνωμία” της Ιταλικής γλώσσας της περιόδου

Την περίοδο των απαρχών της διδασκαλίας της στα σχολεία του τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου, η Ιταλική είναι η γλώσσα κοινής συνεννόησης (*lingua franca*) της Μεσογείου. Πρόκειται για μία ιδιόρρυθμη απλουστευμένη γλωσσική μορφή της ιταλικής, η οποία αποτελείται από προσμίξεις στοιχείων

- α. από τις διάφορες διαλέκτους της ιταλικής χερσονήσου και
- β. από τις κατά τόπους γλώσσες των λαών που κατοικούν στις παράκτιες περιοχές της Μεσογείου.

Η “πρωτο-ιταλική” αυτή γλώσσα, βρίσκεται σε πλήρη άνθιση στα τέλη του 13ου αιώνα, εμφανίζεται με ποικίλα ονόματα (*italiano/veneziano*, *veneziano coloniale*, *veneziano ‘de là da mar’*, *italiano/veneto*, *koinè venezianeggiante*).

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Ήδη στα τέλη του 13ου αιώνα αποτελεί την κοινή “γλώσσα” επικοινωνίας στα σημαντικότερα αστικά κέντρα και λιμάνια της κεντρικής και ανατολικής Μεσογείου (Δαλματία, Ιόνια, Κύπρο, Ρόδο, Κρήτη, Πελοπόννησο) και στις παράκτιες χώρες της Βόρειας Αφρικής, όχι μέσω διαδικασιών επιβεβλημένων “εκ των άνωθι”, αλλά επιλεγμένο γλωσσικό μέσο προς εξυπηρέτηση των αναγκών διάδρασης ανάμεσα στους λαούς αυτούς.

Όντως, για αιώνες ολόκληρους (έως τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα) εξυπηρετεί (σε διαπροσωπικό, αλλά και διακρατικό επίπεδο) ανάγκες αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε αλλόγλωσσους πληθυσμούς του μεσογειακού χώρου (στον προφορικό λόγο και στα γραπτά κείμενα, στις συναλλαγών, στη γραφειοκρατία, στη δικαιοσύνη και τη νομοθεσία, συχνά και στις διπλωματικές εργασίες). Χρησιμοποιείται ως η lingua franca της εποχής όχι μόνο στις τοπικές κοινωνίες των βενετικών κτήσεων, αλλά ακόμα και στο εσωτερικό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και στην Αίγυπτο, όπου αποτέλεσε την επίσημη γλώσσα της διοίκησης μέχρι το 1876.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Σε μεγάλο βαθμό, η Ιταλικής της εποχής ακολουθεί τη διαχρονική εξέλιξη της Μητρόπολης (Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας), με αποτέλεσμα κατά τον 15ο και 16ο αιώνα να καταγράψει μια «σταδιακή τοσκανοποίηση». Σταδιακά προωθείται και, εν τέλει, κυριαρχεί η κωδικοποιημένη και τυποποιημένη μορφή της Ιταλικής η οποία βασίζεται στην Τοσκανική διάλεκτο και μέλλει να γίνει η επίσημη γλώσσα του Ιταλικού Κράτους, κατά την πολιτική του ενοποίηση, το 1861, της Ιταλικής γλώσσας που σήμερα γνωρίζουμε, είναι κοντά σε αυτή τη μορφή.

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασία Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

5. Ανατρέχοντας στις απαρχές της διδασκαλίας της Ιταλικής: το «πού», το «πότε» και το «πώς» της διδασκαλίας της Ιταλικής γλώσσας

Στο διάστημα των αιώνων της Τουρκοκρατίας στον ελλαδικό χώρο (1453 – 1821) η διδασκαλία της Ιταλικής γλώσσας καταγράφεται:

α) στα «έλληνικά» σχολεία των βενετοκρατούμενων ελληνικών “χωρών”, των τμημάτων εκείνων της (ηπειρωτικής και της νησιωτικής) ελληνικής χερσονήσου (όπως τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου και την Κρήτη), τα οποία, μετά το 1204, βρέθηκαν υπό την επικυριαρχία των Βενετών. Στα ιδιωτικά, κοινοτικά και θρησκευτικής διαχείρισης εκπαιδευτήρια που λειτουργούσαν στις “κτήσεις” των Βενετών στον ελλαδικό χώρο, η εκπαίδευση ήταν δίγλωσση (ώστε να καλύπτει τις παιδευτικές ανάγκες τόσο για τα «Ρωμαϊκά», όσο και για τα «Φράγκικα (=λατινικά και ιταλικά) γράμματα» και η διδασκαλία της Ιταλικής πραγματώθηκε σε συστηματική βάση (έως την ένωση των βενετοκρατούμενων “χωρών” με το Ελληνικό κράτος).

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός

στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

β) στα ελληνόγλωσσα καθολικά σχολεία που ίδρυσαν και λειτούργησαν μισιονάροι-ιεραπόστολοι με την οικονομική ενίσχυση και υποστήριξη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας σε πολλές περιοχές της ελληνικής χερσονήσου όπως στα νησιά του Ιονίου και του Αιγαίου πελάγους (Κυκλάδες, Χίος, Κρήτη). Η Ιταλική στα ελληνόφωνα καθολικά σχολεία, διδασκόταν όχι μόνο ως γλώσσα της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, αλλά και του εμπορίου στην Ανατολή. Αξιοσημείωτη ήταν η ανώτερη μόρφωση των ιεραποστόλων που αναλάμβαναν να διδάξουν, η οποία δεν περιοριζόταν στη θεολογική κατάρτισή τους, αλλά συμπεριελάμβανε και τη γνώση της γλώσσας, των γραμμάτων και του πολιτισμού της περιοχής της δικαιοδοσίας τους.

Η διδασκαλία, τουλάχιστον κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 17ου αιώνα και μετά, διεξαγόταν βάσει της ιδιαίτερα προοδευτικής για την εποχή συνδιδασκτικής μεθόδου των καλογήρων *Frères*, τη λεγόμενη και λασαλιανή παιδαγωγική, σύμφωνα με την οποία, τη θέση της εξατομικευμένης διδασκαλίας παίρνει μια συλλογική μορφή διεξαγωγής του μαθήματος, βάσει της οποίας οι μαθητές -κατανεμημένοι σε ομάδες ανάλογα με το επίπεδο τους- διδάσκονταν πάνω σε ένα συγκεκριμένο και ομοιογενές εκπαιδευτικό υλικό.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

γ), σε ιδιωτικά σχολεία και οικοδιδασκαλεία που λειτουργούσαν κατόπιν άδειας του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης σε όλη την ελληνική χερσόνησο «παρ’ ιδιώταις, τά τῆς συνηθείας ἔχουσι προσόντα». Τα μαθήματα των «κατ’ ιδίαν» σπουδών διεξάγονταν είτε σε κάποια μονή, είτε με την «κατ’ οἶκον» διδασκαλία, απευθύνονταν, κυρίως και πρωτίστως, τα παιδιά των πλουσίων και αριστοκρατικών οικογενειών. Πολλές είναι οι αναφορές σχετικά με οικοδιδασκάλους, οι οποίοι έχοντας ολοκληρώσει τις σπουδές τους στην Ιταλία, δίδασκαν «πρός ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς λογίας καί λαλουμένης, ἐπίσης δὲ καὶ τῆς Λατινικῆς» καθώς και της Ιταλικής γλώσσας. Η διδασκαλία ήταν σε συνάρτηση με τις γνώσεις, την κατάρτιση, την προσωπικότητα και την ηθικοπνευματική διαμόρφωση του διδάσκοντα.

δ) στα “νέα” (νεωτερικά) σχολεία μέσης και ανώτερης εκπαίδευσης της περιόδου της προετοιμασίας του Αγώνα (μέσα 17ου-τέλη 18ου αιώνα) τα οποία συστήνονται και λειτουργούν, σύμφωνα με τις νέες τάσεις (του Διαφωτισμού) στην εκπαίδευση από εκπροσώπους της ανερχόμενης αστικής τάξης (συντεχνιών, εμπόρων, βιοτεχνών και κτηματιών του ελληνικού κόσμου), τους λεγόμενους “Εμπόρους” (νοούμενους ως οικονομικά εύρωστους επιτηδευματίες με πνευματικές αναζητήσεις· επρόκειτο για ανθρώπους των γραμμάτων και της λογιосύνης οι οποίοι, χάριν στα έσοδά τους από τις έντονες και επικερδείς οικονομικές τους

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

δραστηριότητες, και τις “φωτισμένες” αντιλήψεις τους ιδρύουν και λειτουργούν σχολεία σε ολόκληρη την ελληνική χερσόνησο τα οποία υπηρετούν “νεωτεριστές” λόγιοι-φιλόσοφοι, διδάσκαλοι και σχολάρχες.

Στα μέσα και ανώτερα αυτά νεωτερικά σχολεία τα ελληνόπουλα διδάσκονται αρκετά μαθήματα των θετικών επιστημών, καθώς και την Ιταλική και τη Γαλλική από τις γλώσσες της προηγμένης Ευρώπης, ως φορείς και μέσο διάδοσης των ευρωπαϊκών γραμματειών και των ισχυρών ιδεολογικών ρευμάτων της εποχής στον ελληνικό χώρο. Κυρίαρχη πεποίθηση της εποχής στους λόγιους νεωτεριστικούς κύκλους ήταν, όντως, ότι τα αγαθά «ὧν οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπολαύουσιν [...] ἦσαν τῶν φώτων καρπός», και θέλοντας να συντάξουν την εκπαίδευση στο πνεύμα του δυτικού πολιτισμού, ενέτασσαν «τάς σοφάς διαλέκτους» της Ιταλικής και της Γαλλικής, στα προγράμματα σπουδών των μέσης εκπαίδευσης ελληνόγλωσσων σχολείων που διεύθυναν, ως φορείς των πολιτισμών των οποίων ήταν

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

ε) στα ελληνόγλωσσα σχολεία της Ορθόδοξης Εκκλησίας: τα οποία λειτουργούσαν από την αρχή της Τουρκοκρατίας (1453-) με την άδεια των Οθωμανών κατακτητών και υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης. Στα σχολεία αυτά, οι ξένες γλώσσες, και δη η Ιταλική, άργησαν πολύ να διδαχθούν.

Η απορριπτική στάση απέναντι στη διδασκαλία των ξένων γλωσσών εκπορευόταν από το φόβο για την προπαγάνδα των Καθολικών και συνδέθηκε με την προστασία του ελληνικού φρονήματος των φοιτούντων μαθητών τους: τους εμπόδιζαν, επί μακρόν, «νά μανθάνωσιν [...] Εύρωπαϊκὰς διαλέκτους», διότι «αὐταί, γέμουσιν ἀπὸ ἄθεα βιβλία» και «κάμνουν νά ἀθεΐσουν, ὅσους τὰς μανθάνουσι».

Με την πάροδο του χρόνου, όμως, το αίτημα των φοιτούντων μαθητών στα ορθόδοξα σχολεία για τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών, άρχισε να γίνεται ολοένα και πιο επιτακτικό, ενώ ο αποκλεισμός των “νέων” μαθημάτων από τα προγράμματα των σχολών που υπάγονταν στη δικαιοδοσία των “συντηρητικών” Πατριαρχικών κύκλων λειτουργούσε «αποτρεπτικά τόσο για εκείνους που θα μπορούσαν ενδεχομένως να διδάξουν στη σχολή, όσο και για εκείνους που θα ήθελαν να σπουδάσουν εκεί» και οδήγησε τις σχολές αυτές σε παρακμή.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Ως αποτέλεσμα αυτών, επιτράπηκε, τελικά η εισαγωγή της διδασκαλίας της Ιταλικής και της Γαλλικής γλώσσας στα «ελληνικά σχολεία», αρχής γενομένης, το 1793, από την Πατριαρχική Σχολή της Κωνσταντινούπολης, σύμφωνα, όμως, με τις καθιερωμένες στις σχολές αυτές διδακτικές μεθόδους.

Έτσι, στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 19ου αιώνα, η διδασκαλία της Ιταλικής, όπως και της Γαλλικής, γλώσσας καταγράφεται και σε όλα (13 στο σύνολό τους) «έλληνικά» (μέσα) σχολεία της τουρκοκρατούμενης ελληνικής χερσονήσου. Το μαρτυρά το *Υπόμνημα περί τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων* [Mémoire sur l'état actuel des Grecs] το οποίο συντάσσει το 1811 ο Ιωάννης Καποδίστριας, ως ακόλουθος τότε της ρωσικής πρεσβείας στον ελληνικό κόσμο. Η διδασκαλία των δύο σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών διεξάγεται «κατά τό πρότυπον τῶν μικρῶν Πανεπιστημίων καί Λυκείων τῆς Ἰταλίας καί τῆς Γαλλίας». Επρόκειτο για δύο σχολεία στην Ἡπειρο (Γιάννινα και Αμπελάκια), δύο στη Θεσσαλία (Τσαριτσάνη και Ζαγορά), στην Αθήνα, στη Ναύπακτο της Ακαρνανίας, στο Μοριά (Ἄργος και Δημητσάνα), στα σχολεία των νησιῶν του Αιγαίου (Υδρα, Τήνο, Πάρο, Πάτμο και Χίο) και στο σχολείο του Αγίου Όρους.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Η καταγραφή αφορά και τα ελληνικά σχολεία μέσης βαθμίδας εκπαίδευσης που λειτουργούσαν στην Κύπρο, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και στις Κυδωνιές. Οι μαθητές όλων αυτών των σχολείων εκτός από «Στοιχειῖα τῆς Ἰταλικῆς γλῶσσας» διδάσκονταν και «Στοιχειῖα τῆς Γαλλικῆς», καθώς και την Αρχαία και τη Νεότερη Ελληνική γλώσσα, Ελληνική Φιλολογία, Γεωγραφία, Ελληνική Ιστορία, Μαθηματικά και Λογική¹⁷². Τα παραπάνω αποτελούν ενδείξεις της καθολικής παρουσίας της Ιταλικής γλώσσας στα σχολεία του ελληνικού χώρου κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα και της ισότιμης αντιμετώπισης των δύο γλωσσών, Ιταλικής και Γαλλικής, ως διδασκόμενα μαθήματα ταυτόχρονα, στα ίδια σχολικά ιδρύματα και με εξίσου μεγάλη σπουδαιότητα.

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Παράγοντες που ευνόησαν την καθολική διδασκαλία της Ιταλικής στα ελληνικά μέσα σχολεία των αρχών του 19ου αιώνα

Μέσα από την παραπάνω, σύντομη, αλλά εμπειριστατωμένη αναδρομή στη διδασκαλία της Ιταλικής γλώσσας, όπως αυτή συντελέστηκε στον ελληνικό χώρο, πριν την έναρξη του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα και τη δημιουργία του ανεξάρτητου κράτους των Ελλήνων, απορρέει ότι η ευρεία παρουσία και διδασκαλία της Ιταλικής γλώσσας στα ελληνόγλωσσα σχολεία, δεν εντάσσονται στο πλαίσιο των αποφάσεων μιας θεσμοθετημένης πολιτικής οντότητας, αλλά βασίστηκε σε μηχανισμούς που ο Nye κατατάσσει στο πεδίο της *ήπιας ισχύος* και συνδέονται με την εγγενή δυναμική της διερευνώμενης γλώσσας, καθώς αποτελούσε φορέα της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ιταλίας, με την ελκυστικότητα των πολιτισμικών αξιών, των κοινωνικών ιδανικών και της προόδου που έχει να επιδείξει, και με τις πολιτικές αξίες των ιταλικών πληθυσμών.

Η προ-εθνική Ιταλία αποτέλεσε επί μακρόν και συνέχιζε να αποτελεί στις αρχές του 19ου αιώνα, ένα από τα σημαντικότερα τμήματα της “προηγμένης Ευρώπης” το οποίο τροφοδοτούσε, ποικιλοτρόπως, με πρωτοποριακές ιδέες και πρακτικές, τόσο τον ελληνικό όσο και ολόκληρο

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

το δυτικοευρωπαϊκό χώρο, στον κοινωνικό, πολιτικό, επιστημονικό και καλλιτεχνικό τομέα, επηρεάζοντας τον τρόπο σκέψης και τη θεώρηση της ζωής σε διάφορα επίπεδα. Η συνεισφορά της Ιταλίας στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, ήδη από τις απαρχές των Νέων Χρόνων, υπήρξε αναμφισβήτητη: οι κοινωνικο-πολιτικοοικονομικό και πολιτειακού χαρακτήρα “ανακαινιστικές” τάσεις που φάνηκαν να διέπουν το πνεύμα της Ευρώπης του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα είχαν αναντίρρητα τις ρίζες τους αφενός, στα διδάγματα της Αναγέννησης και του κλασικού ανθρωπισμού που διαμορφώθηκαν στον ιταλικό κόσμο, μέσω της επαναπροσέγγισης του κλασικού πολιτισμού, από τα χρόνια του Ουμανισμού και, αφετέρου, σε μια «πρώιμη ανάπτυξη των εθνικών ταυτοτήτων» των Ευρωπαίων απόρροια της προσαρμογής της (θρησκευτικού χαρακτήρα) επανάστασης της Μεταρρύθμισης στις κατά τόπους πραγματικότητες.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Ακόμα και κατά την περίοδο οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής “υποχώρησης” της Ιταλίας σε σχέση με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη που καταγράφεται τον 18ο αιώνα, οι ιταλικές προεθνικές “χώρες” συνεχίζουν να σημειώνουν αξιόλογη “εξαγωγή” ιταλικών πολιτισμικών αγαθών, ακόμα κι αν αυτή παρατηρείται, σε πιο περιορισμένη “δοσολογία”, λαμβάνοντας, συχνά, τη μορφή προσπάθειας μεμονωμένων προσωπικοτήτων.

Μετά από την πρόσκαιρη κάμψη, που τοποθετεί στα τέλη του 17ου αιώνα και στις πρώτες δεκαετίες του 18ου αιώνα, κατά την οποία «παρέδωσε τη σκυτάλη του πολιτισμού στις ανερχόμενες δυνάμεις του Βορρά», η Ιταλία ανανέωσε το διάλογό της και τους δεσμούς της με τις νέες δυνάμεις της Ευρώπης. Και ήταν εκείνη ακριβώς την περίοδο κατά την οποία αρχίζουν να πυκνώνουν, με ιδιαίτερα έντονο τρόπο και ρυθμό, οι πολιτισμικές σχέσεις των ευρύτερων ελληνικών πληθυσμών με το ιταλικό στοιχείο.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός

στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Η ιταλική χερσόνησος, χώρος ανάπτυξης των φυσικών επιστημών, πεδίο γένεσης και εξέλιξης της επιστημονικής επανάστασης, συνέχιζε, καθ’ όλο αυτό το διάστημα, να αποτελεί χώρο παραγωγής και “εξαγωγής” νεωτεριστικών προσεγγίσεων, θεωρήσεων, επιστημονικών ανακαλύψεων και “νέων” «σοφών» επιτευγμάτων σε ποικίλους (“παλιούς”, αλλά και νεοεμφανιζόμενους) τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (Φυσικές Επιστήμες, Μαθηματικά, Αστρονομία, Ιατρική, Δίκαιο, Φιλοσοφία, Ιστορία, Οικονομία, Παιδαγωγική Επιστήμη, Επιχειρησιακή δραστηριότητα). Οι προτάσεις που η Ιταλία της περιόδου “εξήγαγε” στην υπόλοιπη Ευρώπη, και σε πολλούς άλλους τομείς, όπως της εκκλησιαστικής, της γεωργικής και της διοικητικής νομοθεσίας, της ιδιοκτησίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ήταν ιδιαίτερα καινοτόμες και προοδευτικές.

Οι επιδράσεις της ιταλόγλωσσης πολιτισμικής παραγωγής στο χώρο της ελληνικής Ανατολής εντοπίζεται ιδιαίτερα αξιόλογη και στους τομείς της λογοτεχνίας και των “καλών τεχνών”, καθώς την εποχή εκείνη η Ιταλία κατέστη ο αγωγός που μετέφερε στον ελληνικό κόσμο νέες σαγηνευτικές κοινωνικές εμπειρίες αλλά και νέες αισθητικές απολαύσεις, με κορωνίδες το θέατρο (μέσα από τις νέες προοπτικές για «έναν φαντασμαγορικό και εναλλασσόμενο διάκοσμο).

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

απόρροια της καθιέρωσης της ιταλικής σκηνής και των προόδων της μηχανικής) και την Όπερα, η οποία «δεν αποτελεί απλώς ένα θέαμα στην Ευρώπη του 18ου αιώνα», αλλά «είναι ένας τρόπος ζωής».

Έτσι, η προ-εθνική Ιταλία διαδραμάτιζε επί σειρά αιώνων σπουδαιότατο και κεντρικότατο ρόλο στο σπάσιμο του απομονωτισμού στον οποίο περιήλθε ο ελληνικός κόσμος μετά την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, σε σχέση με τις χώρες της δυτικής Ευρώπης και την πρόοδο και την ανάπτυξη που αυτές κατέγραφαν στην πορεία των αιώνων.

Επιπροσθέτως, η εισαγωγή της μελέτης της Ιταλικής (και της Γαλλικής), ως ξένης γλώσσας, στα σχολεία του προεπαναστατικού ελληνικού κόσμου:

α) εξυπηρετούσε μια νέα ανάγκη, προϊόν της “νέας” εποχής, την αφύπνιση του αισθήματος του βιοπορισμού και

β) ανταποκρινόταν στην ικανοποίηση του αιτήματος που γέννησε η “νέα” τάξη πραγμάτων που δεν ήταν άλλο από την (άμεση, κατάλληλη και αποτελεσματική) αύξηση της επαγγελματικής ικανότητας.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Στο πλαίσιο αυτό η αξιολόγηση των γλωσσών, από τα μέσα του 17ου και έως τα τέλη του 18ου αιώνα, άρχισε να γίνεται με κριτήριο την “ωφελιμότητά” τους, τη “χειροπιαστή ωφέλειά” τους. Η θεώρηση αυτή πρακτικά οδήγησε αφενός στην παραμέληση, σε μεγάλο βαθμό, των (νεκρών) γλωσσών του παρελθόντος και αφετέρου στην προώθηση των σύγχρονων ξένων γλωσσών.

Η Ιταλική γλώσσα επίσης αποτέλεσε *διάμεσος* [intermédiaires] των νέων πολιτισμικών εννοιών της γαλλικής διαφωτιστικής σκέψης στον ελληνικό τουρκοκρατούμενο χώρο, καθώς, καθ’ όλο τον ελληνικό 18ο αιώνα (με ιδιαίτερη έμφαση στο τέλος του πρώτου μισού του αιώνα) πλήθος έργων Γάλλων στοχαστών-φορέων της φιλελεύθερης σκέψης και τρόπου έκφρασης της “νέας” ιδεολογίας του Διαφωτισμού που άρχισε να αναπτύσσεται από τα 1688, μεταφράζονταν από τους λόγιους της εποχής από την Ιταλική στην Ελληνική γλώσσα. Το γεγονός, όπως παρατηρεί ο Αδαμάντιος Κοραής (1803 [1966], 53), εξοικείωσε τους ελληνικούς πληθυσμούς με τους Γάλλους και με τα βιβλία τους.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Έτσι η διδασκαλία της Ιταλικής, όπως και της Γαλλικής γλώσσας, συνδέθηκαν με την πνευματική καλλιέργεια και την κοινωνική υπόσταση του ανθρώπου και αποτέλεσε σημαντικό τμήμα του βασικού εξοπλισμού αυτού που η εποχή (ιδίως προς τα τέλη του 18^{ου} αιώνα) όρισε ως “φωτισμένο” άτομο, νοούμενου αφενός ως “περίεργο” και “δεκτικό” απέναντι στις καινο-τομίες του πνεύματος και αφετέρου ως “φιλομαθές” απέναντι στην γνώση που διοχέτευαν οι χώρες της προηγμένης και “ανώτερης” Δύσης. Η διασύνδεση και η ενασχόληση με τις δύο «έπικρατέστεραι» διαλέκτους των Ευρωπαίων, την Ιταλική και την Γαλλική, αποτελούσε, κατά συνέπεια, διακριτικό γνώρισμα και φανερή “απόδειξη” όσων αποδέχονταν τις καινούργιες ιδέες που απόπνεε η προηγμένη Ευρώπη.

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Συμπεράσματα

Ανέκαθεν για τους Έλληνες, η Ιταλική αποτελούσε και αποτελεί τη γλώσσα του γειτονικού εκείνου λαού με τον οποίο τους συνέδεε μια παρόμοια ιστορική μακραίωνη διαδρομή, “αδελφικά” συναισθήματα και αλληλέγγυες κοινές δράσεις διαχρονικού χαρακτήρα. Οι πολλαπλές αλληλεπιδράσεις κοινωνικού, πνευματικού, μορφωτικού, πολιτιστικού, και πολιτικού χαρακτήρα που καταγράφονται επί μακρόν έντονες μεταξύ των δύο λαών, καθιστούν την Ιταλική μία από τις γλώσσες που ο Έλληνας τόσο στο “χθες” όσο και στο “σήμερα” επιθυμεί και επιζητά να διδάσκεται.

Στην προ-εθνική Ελλάδα, μέσα από διαδικασίες ήπιας ισχύος, μακριά από κάθε τύπου συγκροτημένη, συντονισμένη και προμελετημένη κίνηση πολιτικού χαρακτήρα, ικανοποιώντας (κοινωνιογλωσσικές και πνευματικές) ανάγκες της κοινωνικής βάσης φτάνει να είναι (μαζί με τη Γαλλική) η μία από τις δύο ξένες γλώσσες που πρώτες διδάσκονται στα δεύτερης βαθμίδας σχολεία της ελληνικής χερσονήσου ακόμα και στους «ζοφερούς καιρούς» της Τουρκοκρατίας.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Στις μέρες μας, η διδασκαλία της Ιταλικής γλώσσας, απογυμνωμένη από την κοινωνικοϊστορική ιστορική της διαδρομή στον ελληνικό χώρο, αποκομμένη από τον πολιτισμό του οποίου αυτή είναι φορές και υποταγμένη σε γλωσσικές και εκπαιδευτικές πολιτικές που την αντιμετωπίζουν ως ένα απλό μετακωδικοποιητή σημείων αξιολογούμενο με βάσει τον βαθμό και τη σχέση του με την τεχνολογικοποίηση της ζωής μας, συναντάται στην ελληνική δημόσια εκπαίδευση συρρικνωμένη στο ελάχιστο. Για την εκμάθησή της ο Έλληνας πολίτης θα πρέπει να απευθυνθεί στην ιδιωτική εκπαίδευση.

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση και Πολιτισμός
στον 21^ο αιώνα

Η διδασκαλία της
Ιταλικής Γλώσσας
στην ελληνική
δημόσια εκπαίδευση
του “χθες” και
του “σήμερα”:
οι Απαρχές

Αθανασίας Δρακούλη

Διδάσκουσα Ιταλικής Γλώσσας και
Ορολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης,
Μέλος της Επιτροπής Ακαδημαϊκής
Εποπτείας και Διδάσκουσα του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος
Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός Και
Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και
Ερμηνεία στο ΕΑΠ

Βιβλιογραφία

- Drakouli, Mamidaki & Tsatalbassoglou, 2013, “Aspetti del’insegnamento dell’italiano in Grecia”, Analele Universităţii din Craiova: Seria Ştiinţe Filologice; Lingvistică 35 (1-2): 220-236.
- Ministero degli Affari Esteri e della Collaborazione Internazionale, (2018) *L’italiano nel mondo che cambia*, Roma, Villa Madama, pp. 5, 10,
- Minniti-Γκώνια, D. (2018). Θα διεκδικήσουμε το δικαίωμα να διδάσκονται υποχρεωτικά στο σχολείο και στην ευρύτερη εκπαίδευση, περισσότερες γλώσσες, τουλάχιστον 2 πέραν της μητρικής. Ανακτήθηκε στις 25.11.2019 από: <https://italiaingrecia.blogspot.com>.
- Pagratis G.D. (2009) «Chiesa Latina e Missionari Francescani Conventuali nelle Isole Venete del Mare Ionio», *Il Santo*, vol. XLIX, fasc. 2-3, pp. 305-426.
- Phillipson R. (1992) *Linguistic Imperialism*, Oxford: Oxford University Press.
- Redazione, “L’italiano è la quarta lingua più studiata nel mondo”, in *Corriere dell’italianità* del 29 Novembre 2021, p. 5.
- Δρακούλη Α (2020) ««Περί αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία-εκμάθηση της Ιταλικής ως ξένης γλώσσας σε εθνικό επίπεδο», στο CVP Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, Ιανουαρίου, σς. 1-23, (διαθέσιμο και στο <http://www.scientific-journal-articles.org>).
- Δρακούλη Α. & Μαμιδάκη Σ. (2020) «Η σημασία της πολιτισμικής διάστασης μιας γλώσσας στη διδακτική διαδικασία: η περίπτωση της διδασκαλίας της Ιταλικής ως ξένης γλώσσας στην Ελλάδα», στο Πανταζής, Σ. Χ., Μαράκη, Ε.Π., Στριλιγκάς Γ.Ε., Μπελαδάκης, Ε., Τζωρτζάκης Ι. Α., Αρβανίτης, Χ. Ε., Ψαλτάκη Ε. Ε. & Ντρουμπογιάννης, Χ. Σ. (επιμ.), *Επικοινωνία, πληροφόρηση, ενημέρωση και εκπαίδευση στην ύστερη νεωτερικότητα*- Πρακτικά 6ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου ΙΑΚΕ, τόμ. Β', σς. 551-558, Ηράκλειο Κρήτης: Εκδόσεις Ινστιτούτου Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών.
- Ζώρας, Γ. (2019) Προλογικό σημείωμα. Στο Δρακούλη Α. και Μαμιδάκη Σ., *Η ιταλική δεν είναι απλά ... μία ξένη γλώσσα! Ένα ταξίδι ανακάλυψης του πολυδιάστατου πλούτου του ιταλικού “κόσμου”, Ηράκλειο Κρήτης-Θεσσαλονίκη*, Εκδόσεις Δίσιγμα, σ. ix.
- Μπίρταχας Σ., (2011), *Κοινωνία, πολιτισμός και διακυβέρνηση στο βενετικό κράτος της θάλασσας. Το παράδειγμα της Κύπρου*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας.
- Κοραής Α., 1803 [1966], *Αλληλογραφία*, τόμ. Β', Αθήνα: Όμιλος Μελέτης του Ελληνικού Διαφωτισμού.
- Παγκράτης Γ.Δ., 2015, *Ιστορία της Ιταλίας*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.